

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
ISTORIJOS KATEDRA
MIGRACIJOS POLITIKOS IR LIETUVIŲ DIASPOROS ISTORIJA

Rimvydas Aleknavičius

Jonas šoliūnas: galvojimai rasinės neapykantos klausimu

Tiriamasis darbas

Vadovas: prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius

Kaunas, 2011

TURINYS

Ivadas.....	3
I.Jono Šoliūno biografija.....	4
II. Jono Šoliūno galvojimai ir “Dainavos – Alabamos konfliktas”.....	5
III. Išvados.....	8
IV. Šaltinių ir literatūros sąrašas.....	9

Įvadas

JAV septintojo dešimtmečio pradžioje ir viduryje įsiliepsnojo juodaodžių amerikiečių kova už pilietines teises. Tarp kovotojų už jas buvo ir radikalus krikščionis ateitininkas, lietuvis Jonas Šoliūnas kartu su dar keletu bendraminčių. Jis 1965 m. dalyvavo eitynėse su juodaodžiais į Alabamą. Šie veiksmai neliko nepastebėti tarp lietuvių bendruomenės narių.

Šio darbo **tikslas** yra pateikti ne tiek pačio Jono Šoliūno mąstymus apie rasizmą (nors tai taip pat svarbu ir apsvairstoma pirmiausiai), kiek tų jo pamąstymų išprovokuotas tolimesnes diskusijas išeivijoje.

Tokią darbo temą pasirinkau, nes susidomėjau, kodėl vieno žmogaus išsakyta pozicija juodaodžių teisių klausimu sukėlė šitiek daug rimtų diskusijų tarp lietuvių išeivių.

Šia tema šaltinių ir literatūros yra negausu (tiksliau, literatūros, galima teigti, iš viso nėra). Pagrindinė informacija yra surinkta iš dienraščio „Ateitis“ keleto numerių („Ateities“ 1965 m. Nr. 4 ir 6, 1981 m. Nr. 7 ir kitus žiūrėjau interneto svetainėje www.epaveldas.lt), taip pat internetinio puslapio www.aidai.us. bet juose pateikiamos tik mažos nuotrupos visa to, kas vyko anuomet. Taip pat informacijos galima rasti ir dienraštyje „Draugas“, tačiau, deja, būtent tuos periodinio leidinio numerius, kuriuose kalbama šia tema, labai sunku surasti.

Jono Šoliūno biografija

Darbą pradėsiu nuo Jono Šoliūno biografijos, kadangi, manau, prieš kalbant apie žmogaus mąstymus, reikėtų bent šiek tiek supažindinti su pačiu tų minčių kūrėju. Jis buvo aktyvus išeivis ir politikas.

J.Šoliūnas gimė 1930 m. rugpjūčio 15 d. Leipalingio valsčiuje, Vilaikių kaime, gausioje valstiečių šeimoje. Pradinę mokyklą pradėjo lankyti Leipalingyje, kuriame, vėliau, iki pat 1944 metų mokėsi progimnazijoje. Traukiantis vokiečių kariuomenei į vakarus, 1944 m. liepos mėnesį daugelį kaimo žmonių darbo tarnybos daliniai išvarė Rytprūsių link. Į šią koloną pakliuvo ir Jonas su tėvais bei kitais šeimos nariais¹. Taip Jonas Šoliūnas 1945 m. atsidūrė Vokietijoje. Ten gyveno įvairiose pabėgėlių stovyklose, kol, galiausiai, sugebėjo išvykti į JAV (1949 m.). 1953 m. Čikagoje baigė gimnaziją ir įstojo į Illinois universitetą. Ten, 1957 m. Jonas Šoliūnas gavo Illinois universiteto politinių – sociologinių mokslų bakalauro laipsnį ir iki pat 1980 m. pabaigos dirbo socialinės apsaugos tarnyboje.

Jonas Šoliūnas buvo labai aktyvus išeivis. Jis dirbo “Ateities” žurnalo vyriausioju redaktoriumi. Taip pat buvo lietuvių studentų metraščio “Dienos tarp dangoraižių” redakcijos narys. 1980 – 1982 m. dirbo dienraščio “Draugas” redaktoriumi. Jonas Šoliūnas ten buvo priimtas dėl akivaizdžių žurnalistinių sugebėjimų, tačiau dėl savo pasisakymų, už juodaodžių teises, buvo iš ten atleistas.

Jonas Šoliūnas, paparašytas Valdo Adamkaus, suredagavo leidinį apie Šiaurės Amerikos krepšinio komandos išvyką į Australiją. Jis ne tik daug bendradarbiavo su įvairiais laikraščiais bei žurnalais, bet ir buvo aktyvus politikas. Čikagoje Jonas Šoliūnas buvo federalinis valdžios tarnautojų unijos viceprezidentas ir rinkiminės apylinkės teisėjas.

Galbūt, galima daryti prielaidas, jog jo įgytas išsilavinimas ir darbas socialinėje tarnyboje bei tas faktas, jog jo žmona buvo juodaodė, paskatino jį kovoti už juodaodžių teises.

¹ <http://www.druskonis.lt/beta/2006-03-03/index.php?id=kultura> (žiūrėta 2011 05 15)

Jono Šoliūno galvojimai ir “Dainavos – Alabamos konfliktas”

1965 m. viename iš “Ateities” numerių Jonas Šoliūnas publikavo savo straipsnį “Žygyje per Alabamą”. Tai nebuvo koks nors straipsnis, kuriame jis išsakė savo visas galias mintis apie juodaodžių teises ir pan. Tai buvo gan paprastas straipsnis, kuriame tiesiog aprašyti matyti įvykiai ir veiksmai. Bet šis aprašymas yra lietuvių išėivių spaudoje bene vienintelis toks juodaodžių teisių užstojimo atvejis, “deja, iš dalies nustojęs savo teigiamos įtakos, įstačius jį į klaidingą "arba Dainava, arba Alabama" ginčų kontekstą. Tik tikras ateitininkų krikščioniškai humanistinis žvilgsnis sugebėjo tame ginče atitinkamai patvirtinti ir tautinę ištikimybę, ir humanistinį atvirumą”². Toliau darbe ir bandysiu atskleisti ne tik pačio Jono Šoliūno mąstymus, bet ir iš to išsivysčiusį “Dainavos – Alabamos” konfliktą.

1965 m. Toronte įvyko ateitininkų kongresas, kuriame dalyvavo ir patsai Jonas Šoliūnas. Jį būtų galima pavadinti, o tiksliau žymėti Dainavos ir/ar Alabamos etikete. Kodėl gi?

Kai septintojo dešimtmečio pradžioje ir viduryje įsiliepsnojo juodaodžių amerikiečių kova už pilietines teises, Jonas Šoliūnas ir kiti radikaliai krikščioniškai nusiteikę ateitininkai klustelėjo, kas labiau pridera lietuviui ateitininkui: užsiimti tik savišvieta ir savo vaikų auklėjimu Dainavoje (*Galbūt derėtų priminti, kas yra toji “Dainava”. Dainava prie Detroito buvo didžiulis išėivijos pasididžiavimas. Ateitininkai turėjo savo nuosavą stovyklą “Dainavą”, kur jie patys bei kiti lietuvių sambūriai rinkdavosi ištikus metus, rengdavo vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų stovyklas bei studijų dienas. Tai tarsi buvo lietuviybės puoselėjimo lopšys.*) ar vykti į Alabamą bei Misisipę, kur už savo teises kovoja ir miršta žmonės, amerikiečių piliečiai juodaodžiai? Šis klausimas, galima teigti “sukrėtė” ateitininkus. Kilo didelės diskusijos.

Jau būdamas “Draugo” redakcijos nariu jis spaudoje prikėlė “alabamininkų” ir “dainavininkų” vardus. Pasak jo, “alabamininkai” - tai jaunosios kartos atstovai, kurie teigė, kad ir mūsų visuomenės veikėjai turėtų skverbtis ir aktyviai dalyvauti šio krašto visuomeniniame, o ypač politiniame gyvenime. Gi “dainavininkai” yra vyriasiems atstovaujanti pažiūra: “esame taip negausūs, kad yra būtina ir privaloma darbuotis pirmiau savo darže, bet ne švaistyti savo negausias jėgas šio krašto visuomeninėje veikloje”³. Čia taip pat išryškėja ir Jono šoliūno pažiūris į jaunesniųjų ir vyresniųjų kartas, iškeliamas kartų konfliktas, taip būtų galima tai pavadinti.

² http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=7488&Itemid=465 (žiūrėta 2011 05 17)

³ <http://www.scribd.com/doc/22299426/Ateitis-1981-m-Nr-7> (žiūrėta 2011 05 17)

Pasak pačio J. Šoliūno, “Skatintinas yra kiekvienas skirtumas, kuris tvirtina mūsų jaunosios kartos humanizmą. Čia greit prisimena prakeiktas mūsų vyresniosios kartos antisemitizmas. Džiugu, kad jaunesnioji karta yra daug tolerantiškesnė ne tik kitos spalvos, bet ir skirtingos pažiūros bei religijos Dievo kūriniai. Taip pat jis priduria, kalbėdamas apie juodąją rasę, kad Lietuvoje gimusiam, juodosios rasės lygiateisiškumo problema veik neegzistuoja. Jų nuomone, tai juodosios rasės vidaus reikalas⁴.

Jonas Šoliūnas kai ką nutyli, netrukus pastebėjo Antanas Masionis. , nurodydamas aname ateitininkų kongrese ginčas kilo ne dėl nuomonių skirtumo, kaip teigia pats Jonas Šoliūnas, veikti arba “uždaramė savo daržė” arba plačiau šio krašto visuomeniniame - politiniame gyvenime, bet “ar nukreipti ateitininkų veiklą į Alabamą (t.y.) paremti negrus, ar į Dainavą, kuri simbolizuoja mums mūsų jaunimą ir pavergtą Lietuvą ir pirmoje vietoje jei teigti pagalbą jos kovoje už pagrindiniausias žmogaus teises, o ne “į Alabamą”. čia tarsi peršama mintis, jog tarp ateitininkų vyravo tik du sprendimo, šio konglikto aiškinimo variantai: arba tas, arba tas. Be kompromisų.

Tačiau diskusijos anuomet kilo ne tik tarp ateitininkų. Jos kilo ir Santaros – Šviesos suvažiavimuose. “Į Santaros – Šviesos suvažiavimus seniau suvažiudavo ne tik nemažai skutų akademikų, bet ir ateitininkų. Jei kaire vadinsime pažangumą, o dešinę laikysim surambėjimą, tai šie ateitininkai bandė apsupti ir sugėdinti Santarą “iš kairės” revoliuciniu šūkiu: “Dainava ar Alabama.”⁵. Tai sukėlė nemažą atgarsį.

Viename iš M. Drungos straipsnių “Akiračiuose⁶” tai pat užsimenama apie Joną Šoliūną. Jame teigiama, jog J. Šoliūnas su bičiuliu atvyko į Santarą. Klausydami jo pasakojimų apie pietines JAV valstijas ir apie tai, kaip jie sėdėjo baltųjų šerifų kalėjime už solidarizavimąsi su juodaodžiais, prisiminta buvo santariečio Algimanto Mackaus dažnai kelta mintis, kad už savo teises kovojantis juodaodis yra už laisvę kovojančio lietuviu brolis. Šoliūnas atrodė autentiškai šitokią brolybę įkūnijantis vyras. Jį ir panašius ateitininkus Vytautas Kavolis pavadino “nepažįstamais draugais”, ir Santaroje būtent Šoliūno ir Mackaus iškeltu klausimu užvirė diskusijos. Jos santariečius suskaldė į dvi stovyklas: vienoje atsidūrė Santaros – Šviesos “dvasios vadas” Vytautas Kavolis ir santariečių dauguma, antroje – Tabor Farmos šeimininkas Valdas Adamkus ir santariečių mažuma. Tačiau priešininkai tą momentą ir tuo klausimu niekada netapo vieni kitų priešais viso sąjūdžio lygmenyje.

Kiti gi išėiviai nematė reikalo diskutuoti šiuo klausimu, diskusijas vadino nepagrįstomis ir pan. Pasak dr. Juozo Meškausko, “Problemą spręsti šie simboliai, man atrodo, nelabai tinkami. Alabama, net ir

⁴http://www.aidai.us/index.php?view=article&catid=195%3A197006&id=2588%3Aapa&option=com_content&Itemid=225 (žiūrėta 2011 05 20)

⁵Drunga M., Santarietiškos istorijos, Akiračiai, 2008, Nr.8 (405), p. 15.

⁶Ten pat.

kaip simbolis, mums yra per toli. Keletas jaunuolių savo žygiu į Alabamą, man atrodo, bendrai norėjo pareikšti protestą prieš prievartą ir užstoti skriaudžiamąjį. Dainavos ir Alabamos priešingais poliais laikyti vargu ar galima, nes kai kurie jaunuoliai iš Dainavos į Alabamą nuvažiavo ir iš Alabamos į Dainavą grįžo⁷”. Kitas visuomenės veikėjas Juozas Girnius savo publikuotame veikle “Idealas ir laikas” taip pat pareiškia savo nuomonę šiuo klausimu. Jis teigė, jog juodaodžių klausimas negali būti koks nors išskirtinis reiškinys tarp pačių lietuvių, kadangi net tikriems amerikiečiams tai nebuvo vienintelis ir išskirtinis klausimas. Štai, kaip jis samprotauja apie “Alabamos – Dainavos” konfliktą: “ O kaip lietuviai stovime ir prieš savus rūpesčius, kurių niekas už mus negalės išspręsti. Todėl ir yra tikras nesusipratimas raizgytis tokiose dilemose, kaip nelemtojų “Dainavos ar Alabamos” retorikoj. Tai vienas iš tų atvejų, kai galioja senas įspėjimas: neprotingų klausimų negalima protingai atsakyti, nes vienoks ar kitoks atsakymas lieka neprotingas. Ar vieni aistringai gynė “Alabamą” prieš “Dainavą”, ar antri – “Dainavą” prieš “Alabamą”, lygiai abiejį karščiavosi negu galvojo. “Dainava” ir “Alabama” nėra viena antros priešai, ir dėl to nėra jokio pagrindo dėl jų darytis “priešais” (užimti priešingas pozicijas). Norint "Alabama" simbolizuoti "žmogiškuosius rūpesčius", reikia atsiminti, kad demonstravimas abejingumo savo artimiesiems paverstų tik retorine hipokrizija ir tariamą sielojimąsi "žmogiškaisiais rūpesčiais". Norint "Dainava" simbolizuoti "lietuviškuosius rūpesčius", reikia neužmiršti, kad žmogiškas nejautrumas nuvertintų ir patį lietuviškumą. Lietuviškas ir žmogiškas jautrumas neišskiria vienas antro, o turi eiti drauge. Neprotinga juos skirti klausimu ar, kai iš esmės tėra klausimas ir, atseit, ne skirti, o jungti. Taigi, ne "Dainava ar Alabama", o "Dainava ir Alabama"!⁸”

⁷ http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=7366&Itemid=482 (žiūrėta 2011 05 19)

⁸ Girnius J. *Idealas ir laikas*. P. 38.

Išvados

1. Jonas Šoliūnas buvo tikras humanistas, žvelgęs į juodaodžių problemas tikru katalikišku požiūriu. Ir jo iškeltas klausimas sukėlė daug prieštaravimų tiek tarp ateitininkų tiek tarp kitų išeivių lietuvių.
2. Pagal Joną Šoliūną, išeivijoje gimęs lietuvių jaunimas į Lietuvos laisvinimo klausimą žiūri, ne tai pačiai, kaip vyresnioji karta. Jauniesiems lietuviams Lietuvos laisvinimas yra tokia pat, kaip ir kitų kraštų ar žmonių grupių, kovojančių už savo laisvę, problema.
3. Toks Jono Šoliūno pasišventimas kovai už juodaodžių teises kilo ne tik iš to, kad jis buvo tikras krikščionis ateitininkas, bet ir dėl jo įgyto išsilavinimo, dirbto darbo bei juodaodės žmonos.
4. Anuomet, dauguma lietuvių išeivių norėjo rūpintis tik savo lietuviškais klausimais, o tai, mano manymu, jie negalėjo tinkamai įsiliesti į JAV visuomeninį ir politinį gyvenimą, kurio pagalba jie galėjo taip pat ar dar rimčiau rūpintis lietuviškais klausimais

Šaltinių sąrašas:

1. <http://www.druskonis.lt/beta/2006-03-03/index.php?id=kultura>
2. http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=7366&Itemid=482
3. <http://www.scribd.com/doc/22299426/Ateitis-1981-m-Nr-7>
4. Girnius J. *Idealas ir laikas*. P. 38.